THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—62 213
Winnipeg — Manitoba

פון המנ'ען ביז היטלערן און קוזאן

נים אומזיסט איז פורים געווארן איינער פון די פריילאכסטע אידישע יום־טובים: דער "נס" פון פורים סימבאליזירט דעם נס פונ'ם גאנצן אידישן לעבן אין גלות. — א נס וואס ציט זיך שוין צוויי טויזנט יאר.

המן איז נים געווען דער ערשטער און נים דער לעצטער וואס האט געזוכט אויסצווארצלען. פארניכטן און אויסראטן דעם זכר פונ'ם אידישן פאלק. אנדערע המנ'ס זיינען געווען פאר אים. און המדדורות האבן אים נאכגעפאלגט ביז היינטיקן טאג. זיינע אייניקלאך, די היטלערס און די קוזאס. זיינען אקטיוו ביז היינטיקן טאג. אין זיי זוכן נאך היינט צו דערגרייכן דאס. אין וואס זייער עלטער־זיידע איז אזוי מיאוס און קאטאסטראפאל דורכגעפאלן: אויסצווארצלען, פארניכטן און אויסראטן דעם אידישן זכר.

פאר די איבער צוויי טויזנט יאר וואס זיינען פארביי צווישן יענעם המן און די היינטיקע המנ'ס. האט דאס אידישע פאלק אויסגעלערנט זיך צו נעמען דעם המנ'יזם פילאזאפיש און נים אריינפאלן אין א פאניק פון זייערע פלענער. אפילו ווען זיי זיצן אויפ'ן פערד. די געשיכטע האט אונז געלערנט מיט אירע ביישפילן פון יענעם המן אן. אז זיי. די המנ'ס צי זיי פארענדיגן אויף דער תליה. צי זיי שטארבן מיט זייער גאטירלאכן טויט. אבער זייערע הענט זיינען קורץ צו פארווירקלאכן זייערע פלענער.

ווייל מיר זיינען שטארקער פון זיי. אויב זי האבן אויף זייער זייט די פיזישע גבורה. האבן מיר אבער די גייסטיקע פעסטקייט און דעם באוואוסטזיין פון אונזער גערעכטיקייט. און אפשר טאקע דערפאר ווייל צי פילן זייערע גאנצע היפלאזאיקייט אין זייער פיזישער גבורה. זיינען זיי אזוי בייז און פארבייסן.

זיכער פארשאפן זיי אונז א סך צרות. די המן־היטלער־קוזאס. מיר פילן אבער. אז דער המנ'יזם איז בלויז א צייטווייליקע חולאת. אן איבערגיינדיקע קראנקהאפטע דערשיינונג.

זי געדייערט. אמת. לאנג. אבער מיר זיינען אן אלט פאלק. מיט א שטארק אנטווייקלטן געדולד און אויסדויער. און מיר זיינען איבערצייגט. אז ליכטיקערע טעג פאר אונז און פאר דער גאנצער מענשהייט מוזן אומפארמיידלאך קומען. אין דעם גלייכן שעפן מיר אונזער מוט און אונזער לעבנס קראפט. און אונזער זיכערקייט. אז מיר וועלן נאך איבערלעבן סיי די המנ'ס. און סיי דעם המנ'יזם.

סאסקאטשעוואנער פארמערס אין פאליטיק

די מערב קאנאדער פארמערס בכלל. און די סאסקאטשעוואנער פארמערס בפרט. האבן שוין געהאט זייער פאליטישע פארטיי. וועלכע איז. מיט'ן אויסנאם פון אלבערטא. דורכגעפאלן און כמעט ווי אפגעווישט געווארן. אין מאניטאבא איז פון איר פארבליבן בלויז א זכר אין דער פראווינציעלער פאליטיק.

א פארזוך איז לעצטן יאר געמאכט געווארן אין סאסקאטשעוואן צו־ריק אויפצולעבן די פארמערשע פארטיי. מיר האבן דאן אויסגעדריקט אונזער צווייפל אינ'ם דערפאלג פונ'ם פארזוך. און דער פאקט איז. אז פון אים איז באמת גארנישט נים אריסגעקומען.

די אורזאך איז. ווי אונז זעט אויס. וואס די פארמערס דא אין לאנד קאנען זיך קוים באטראכטן אין א באזונדער קלאס פון דער באפעלקערונג. מיט באזונדערע פאליטישע נויטן. זיי זיינען אממייסטנס געשעפטסלייט. וואס זיינען צופעליק אין דעם פארמערי געשעפט.

גייט עס דער געשעפט גוט. דאן פילן זיי זיך ווי א טייל פון דער גאנ־צער באפעלקערונג. און. ווי אלע. צעטיילן זיי זיך אויף ליבעראלן און קאנ־סערוואטיוון. ווערט דער לאנג שלעכט. דאן הויבן זיי אן פילן אז זיי האבן ספעציפישע אינטערעסן. וואס דארפן באשיצט ווערן דורך פאליטישער אק־ציע.

די פארמערס פארטיי איז געבארן געווארן אין די שווערע קריזיס יארן וואס האבן נאכגעפאלגט דעם קינסטלערישן אויפשוואונג פון די מלחמה יארן. די פארטיי האט גלייך געוואונען די גרויסע פארמערשע מאסן אויף איר זייט און האט געמאכט א גרויסן אנזען.

אבער באלד ווי די לאנגע האט זיך אביסל נארמאליזירט. האט די פארטיי. וועלכע האט איינגטלאך נים געהאט קיין שום פראגראם וואס זאל זי שארף אונטערשיידן פון די אלטע פארטייען. אנגעהויבן צעפאלן ווערן. אזוי אז צום סוף איז פון איר קוים א זכר געבליבן.

איצט איז די לאנגע פון די פארמערס ווידער א קריטישע. זיי האבן ווידער דערפילט א דראנג צו פאליטישער אקציע. צו פארבעסערן זייער לאנגע.

ווען דער איצטיקער פארזוך זיין מער דערפאלגרייך ווי די פריערי־קע? און אויב דערפאלגרייך. אויף ווי לאנג? — דאס היינגט אפ אן דעם. אויף וויפיל די פארמערס האבן זיך דערפילט ווי א באזונדער קלאס מיט באזונדערע קלאסן אינטערעסן. און אויף וויפל זייער פאליטישע פראגראם ווערט זיך גרינדלאך אונטערשיידן פון די פראגראמען פון די אנדערע פאליטישע פארטייען.

דער "פאל טעקס"

אונזער שטאט באלעבאטישקייט נויטיקט זיך אין נייע קוואלן פון הכנסות. און אונזער סיטי קאונסיל זוכט אזעלכע מיט ליכט. מען פילט. אז העכערן ווייטער דעם לאנד שטייער (ריל עסטייט טעקס). וואס איז דער הויפט קוואל פון דער שטאט הכנסות. איז אוממעגלאך. ווייל ער איז שוין אזוי אויך צו הויך.

מיר אלע קאנען מיטפילן מיט די שטאט־טאטעס. ארויפצולייגן שטייערן איז נים קיין אנגענעמע ארבעט. — זיכער נים קיין פאפולערע. און שטייערן מוז מען מאנען. — אנדערש קאן מען נים אנפירן די קאמפליצירטע שטאט באלעבאטישקייט. פון וועלכער אלע בירגער. אפילו די גרעסטע קענ־נער פון שטייערן. פאדערן באדינונג.

אבער ווי מיר סימפאטיזירן נים מיט די שטאט־טאטעס. וועלן מיר נים איינשטימען מיט אלע פארמעס פון שטייערן. באזונדערס פון אזעלכע. וואס זוכן צו ווארפן אויף די פלייצעס דער ארימערער באפעלקערונג א גרע־סערן טייל פון דער לאסט. ווי די צו וועלכער זיי זיינען בארעכטיקט.

אזא איז דער געפלאנטער "פאל־טעקס" (קאפ שטייער). וועלכער זאל דאר־פען געצאלט ווערן פון אלע די וואס צאלן נים קיין דירעקטן לאנד אדער גע־שעפט שטייער. אומדירעקט צאלן זיי אויך שטייערן (דורך דירה געלט און א. וו.). און דער פלאן וואלט אויף זיי ארויפגעלייגט א ספעציעלע לאסט. בעת זיי באלאנגען געוויינלאך צום ארימסטן טייל פון דער באפעלקערונג.

דער פלאן איז בכלל פארבונדן מיט א סך אומגערעכטיקייטן. און ס'איז אים אזוי שווער דורכצופירן. אז עס קאן קאסטן אזויפיל אים ארויס־צוצווינגען. אז דער גאנצער געשעפט זאל זיך נים לוינען.

דער סיטי קאונסיל האט דערווייל אפגעלייגט דעם פלאן אויף א יאר. אבער מיר האפן. אז דער פלאן וועט שוין מער קיין תחית־המתים נים אויפ־שטיין.

ווי שווער ס'איז נים צו געפינען נייע קוואלן פון הכנסה פאר דער שטאט־קאסע. איז אבער דער "פאל טעקס" זיכער נים דער אויסוועג.

פון אן אלגעמיינער איבערזיכט איבער'ן קריזיס

(ספעציעל פאר "דאס אידישע וואָרט")
פון א. ראסי

1. דער כראָנישער קריזיס אין ענגלאנד

ענגלאנד, וועלכע איז פון אייביק, אן געווען דאס קלאסישע לאנד פון דער אינ־דוסטריעלער רעוואלוציע, געפינט זיך ביי היינטיקן טאג אונטער ביטערן דרוק פון א כראנישן קריזיס, צוליב וועלכן ס'ליידן אומגעהויער שטארק אירע עלטסטע אינ־דוסטריעס: קוילן, אייזן, שטאל, קאטאן, מאשינען און שיפן־בויאונג. דאס פארד שמעלטערונג פונם וועלטלאכן האנדל האט דערלאנגט אויף א גאר באזונדערן אופן דאס פאלק, וואס איז צווישן אלע קאפיטאליסטישע לענדער, אממייסטן פארארגטערעסירט אין אן אינטענסיוון עקספארט.

צווישן 1929 און 1930 איז דער ברי־טאנישער עקספארט פון קוילן געפאלן פון 49.9 ביז 46.6 מיליאן טאנען. דער עקספארט פון אנדערע מאטעריאלן איז געווען נים בעסער, ווי מ'קען זיך לייכט איבערצייגן פון דער פאלגנדער טאבע־לע:

עקספארט פון אייזן און שטאל:		
3.7 ביז 2.8 מיליאן פונטן.	עקספארט פון	
קאטן־פאדים:	פון 139.7 ביז 114.1 מי־	
ליאן; קאטן געוועב:	פון 3.114.1 ביז	
2.146.6 מיליאן יארדן.	עקספארט פון	
וועלען געוועב:	פון 133.2 ביז 98	
מיליאן יארדן.		

די קאטן אינדוסטריע ליידט זייער שטארק צוליב דער אינדוסטריליזאציע פון אנדערע גאראנען לענדער; צוליב דער באיקאט באוועגונג אין אינדיע, ווי אויך צוליב די איביקע מהומות אין כי־נע. דאס כמות פונם קאטן געווען, וואס ווערט ארויסגעפירט קיין אינדיע איז פארקלענערט געווארן פון אוגוסט 1929 ביז אוגוסט 1930 מיט נאנצע 67.4%; דער עקספארט קיין כינע איז אין דער זעלבער צייט נשפאלן מיט 87%.

די קוילן אינדוסטריע לעבט איבער ענגע צייטן: 1) צוליב דער דייטשער און איבערהויפט פוילישער קאנקורענץ אין דר סקאנדינאווישע לענדער (וועלכע פלעגן אפנעמען אן ערך 95.2% אין 1913); 2) צוליב דער קאנקורענץ פון די אמ־אייניקטע שטאטן און קאנאדע; 3) צו־ליב דער אויסנוצן אנדערע נעענרגיע קוואלן (פעטראל, וואסער פאלן); 4) צוליב דעם פראגרעס פון דער טעכניק (מען נוצט בעסער אויס די רוי־שטאפן און מען באר־קומט א בעסערן פראפיט פון די מאשי־נען).

דער מסחר אינ'ם לאנד גופא ליידט צוליב דעם אלגעמיינעם קריזיס: די הכנסות פון די אייזנבאנען זיינען פאר־קלענערט געווארן מיט 10% פאר סחורה צוגן און מיט 5% פאר ריישנדע צוגן. די באנען געזעלשאפטן האבן אפגעשלאסן אן ערך פיר הונדערט סטאנציעס און אפגע־זאגט פונם דיינסט א גרויסן פראצענט פונם פערסאנאל. פיט געקוטן אויף די גרויסע פאדרינסטן, וואס זיינען נאך פארזיכערט פאר די "נייע אינדוסטריעס" (אווטאמאביל, ראדיא, קינסטלאך זייד, עלעקטרישע אינדוסטריע און א. וו.), קומט דאך פארט א טיפער שנוי אין דער עקאנאמישע סטרוקטור פונם לאנד: אין דער צייט ווען פאר דער מלחמה האט מען 70% פונם אפשפאר געלט אריינ־געליינט אין דער אויסבריישונג און אינם מסחר און בלויז 30% אין היפאטעקעס, ווערט פאפירן און א. וו., האט זיך איצט די לאגע איינגאנצן איבערגעגרייט: דער עולם באמיט זיך נאר צו איבערגיין צו דער מדרגה פון "פראצענטניקעס" . . . לגבי אזא מין קריזיס האט מען נענ־מען אין באטראכט די פאלגנדע סעריע פון ישועה מיטלען:

1) קרעדיט פארן עקספארט; 2) אינ־דוסטריעלע קאנטראנציע; 3) פראטעקצי־אניזם (די פראפאגאנדע פונם לארד בע־ווערברוק צו פארצוימען די איספעריע מיט גרויסע ארייסי־אפצאלן); 4) א קאפאפעראציע פון אלע אינדוסטריעס, פון די בענק און פונם מסחר; דורכפירן אן אינערלאכע הלואה כדי צו קענען פי־נאנסירן פארשיידענע ארבעטן (דער פראָ־גראם פון דער ליבעראלער פארטיי); 5) שאפן א קאמיטעט פון פינף מיטגלידער, וואס זאלן זיין באשאנקען מיט אן אור־סערארדענטלאכער רעכט און קאנען פירן א קאמף מיטן ארבעטסלאזיקייט מחוץ פונם פארלאמענטארישן קאנטראל (פאר־געשלאגן פון סיר אסוואלד מאסלי).

פון אט די אלע גוטע פראפאזיציעס איז נאך דערווייל עד היום גארנים גע־ווארן. די סאציאליסטישע רעגירונג, נים צעקוקט אויף אירע העכער אכצן חדשים עקזיסטענץ, האט נאך מיט גארנים באַ־וויזן צו פארבעסערן די ביטערע לאגע פונם לאנד.

2. דער סוף צום "וואיילשטאנד אין די פאראייניקטע שטאטן"

די "גוטע יארן" האבן זיך שוין אפ־ציעל געענדיקט אין די פאראייניקטע שטאטן: הואווער אליין האט עס אנער־קענט אין זיין לעצטער וועגרונג צום קאנ־גרעס, וואו ער איז זיך מורה וכתודה אין בורזשעט דעפיציט פון 180 מיליאן דאלאר — נים געקוקט וואס די אייראָ־פיאישע מדינות האבן אריינגעטראגן אין דעם אוצר המלוכה אויפן חשבון פון 123 מיליאן דאלאר — און, א פארקלענערונג פון דער אלגעמיינער אקטיוויטעט מיט 15-20% אינם צוגלייך מיט ענדע יאר 1928. מיט איין וואָרט: שוואכער נאנג פון די געשעפטן, א פארקלענערונג פון טעמפא אין די אינדוסטריעס, ארבעטס־לאזיקייט; דאס פאלן פון דער פרעדיק־ציע, פון די פרייזן, פון די ווערט־פאפ־פירן; פונם עקספארט, פון די שכירות'ן, נעפל און חשרות, וואוהין מען וואנדערט נאר א בליק.

דער שטורם, וואס האט מיט א יאר צור־ריק גורם געווען צו א יאמערלאכן חור־בן אויף די אמעריקאנער בירגער (מען האט פארגעניסטערט די דאזיקע הים־טאריעשע שעה: עלף אויינער אין דעם, דעם 24טן אקטאבער 1929), האט בדיל הדל געמאכט טויזנטער נגדישע הייזער; דער אומגליק האט באלד געפונען אן אפקלאנג אויף דער גאנצער וועלט און האט אזוי ארום מיטגעבראכט צו א פאר־לוסט פון הונדערט מיליארד דאלאר. די לאגע האט זיך איצט מיט גארניט פאר־בעסערט. ס'איז פאראן אן ערך 24 טור־זענט בענק און פינאנציעלע געזעלשאפ־טען אין די פאראייניקטע שטאטן. אין די לעצטע זעקס הדשים האט מען צווישן זיי פאררעגיסטרירט 1.174 באנקראטן. און דאס "פשיטת־הרגל האט זיך נאך נים אפגעשטעלט: טאג איין טאג אויס קומען אונז אן פריש ידיעות ווענן נייע בענק, וואס האבן צוגעשלאסן זייערע פענ־סטערלאך.

די אמעריקאנער פראדוקציע, — די אינדוסטריעלע און די אנגראנרע — האט דערגרייכט אין דער איצטיקער וועלט סיטואציע אירע לעצטע פארשפרייטונג גרעניץ. איבערהויפט האט דערפילט דעם קלאפ די אנגראנע אויסבריישונג ביי די היינטיקע פרייזן פון די תבואות זיי־נען די עקספלוטאציעס פון פארמערס פארבונדן מיט פארלוסטן, און דער דרוק פון די חובות ווערט אלס שטארקער און אומערטרעגלאכער.

דאס ארבעטסלאזיקייט האט אנגענו־מען א שווערהאפטע פארם: 7,700,000 3 אינדוסטריעלע ארבעטער זיינען אן ארבעט, און צו אם דער צאל דארף מען נאך צוגעבן די באאמטע, און די פעלד און וואלד ארבעטער, ארום אן ארום אן ערך פינף מיליאן ארבעטסלאזע, אדער א חשבון פון פופצן מיליאן הונגעריגע מיילער. נאנצע 21% פון דער ארבעטער מאסע זוכט צו פארדינען אויף א שטיקל ברויט. אין מען דארף נעמען אין אכט, אז אין די פאראייניקטע שטאטן עק־זיסטירט נים קיין "פארזיכערונג אויפן פאל פון ארבעטסלאזיקייט". דער מצב פון די ארבעטסלאזע איז אזוי ארום א בי־טערער ווי אין ענגלאנד און דייטשלאנד: אין די לעצטע לענדער באקומט דאך דער ארבעטער א געווישע שטיצע אויף דורכ־צוקומען אין די ענגע טעג.

די אפיציעלע אינסטיטוציעס זיינען פאר־אויס א גאנצע ריי רעטונגס אונטערנע־מונגען: 1) פראטעקציאניזם (דער ביל פון האוליי סמוט); 2) עפנטלאכע אר־בעטן (הואווערס פראגראם אויף א סכום פון 3.425 מיליאן דאלאר) 3) פארקלע־גערונג פון דער אימיגראציע, פונם אר־טעסט טאג; 4) שאפונג פון א נאציאנא־לען, עקאנאמישן ראט, וואס דארף "סטאַ־בילזירן די נאציאנאלע עקאנאמיע און מיטברייינגען צו א מין קאאפעראציע פון די סינדיקאטן מיט דער רעגירונג".

דאס זיינען אלץ פלענער; קיין ממשות'דיקע זאך איז נאך נים פאראן.

3. אין קאנאדע, דאס לאנד פון תבואה

דאס לאנד פון צען מיליאן איינוואו־נער, די גליקלאכע מדינה פון תבואה, וואס קען מיט איר איינענעם שניט צושטעלן נאנצע 40% פון דער תבואה, וואס ווערט אריינגעפירט אין אנדערע לענדער, — קאנאדע ליידט אויך זיט 1929 פון א פאראליז אין די געשעפטן און פון אר־בעטסלאזיקייט. די שייערן מיטן אויסער־געוויינלאכן שניט פון 1929 זיינען כמעט ביז איצט נים ליידיקער געווארן און די פערספעקטיוון אויף ווייטער זיינען גע־נוג פעסימיסטישע. דאס נעמט זיך פון דער איבער פראדוקציע אין תבואה אין אנדערע לענדער. די צאל פון ארבעטסלא־זע דערגרייכט ביז 150.000 מאן.

אט דער מצב האט גורם געווען דערצו אז ביי די וואלן אין יולי איז געקומען צום רודער די קאנסערוואטיווע פארטיי מיט איר פראגראם פון אן עקאנאמישן נאציאנאליזם. איר לאזונג איז: "קאנאדע קודם פאר אלע". זי וויל איר פלאן דורכ־פירן דורך פארגרעסערונג פון אפצאלן ביים אריינפירן פרעמדע סחורות, דורך פארקלענערן פון דער איפיגראציע, דורך עפנטלאכע ארבעטן און א. וו. די צו־קונפט וועט באווייזן, ווי ווייט די קאנ־סערוואטיווע פארטיי וועט זיין בכח צו דורכפירן אירע גרויסע פלענער.

4. בראזיליע און דער קריזיס פון קאפע

דעם חודש מאי 1930, האט דער פרע־זידענט לואיס וואשינגטאן — וועלכער איז מיט א קורצער צייט צוריק דער־ווייטערט געווארן פון זיין הויכן פאסטן דורכן רעוואלוציאנערן אויפשטאנד אינם לאנד — קאנסטאטירט פאלגענדן פאקט (אין זיין בריוו צום בראזיליער קאנגרעס פונם דרייטן מאי, 1930):

"דאס יאר 1929 איז געווען פאר אונז א שווערע יאר: דער "געלער פיבער" האט זיך פון דאס נייי באוויזן ביי אונז און האט געשטעלט אין סכנה דאס געווונס פון א באראנזשדער טייל פון דער בא־פעלקערונג; די לעבנס באדינונגען האבן זיך פארגרעסערט צוליב דעם עקאנאמישן קריזיס: די איבערפראדוקציע צוליב דעם אנגראנרען קריזיס: דאס פאלן פון די פרייזן פון די ערד פראדוקטן, איבער־הויפט פון דער קאפע, און אויך צוליב דעם פאליטישן קריזיס, וואס האט מיט זיינע שארפע פראבלעמען. נאך שטאר־קער פארקאמפליצירט דאס אלגעמיינע חולאת". די ווייטערדיקע חדשים האבן מיט זיך נאך מער צרות און יסורים מיט־געבראכט. די רעוולטאנס פונם פאלן פון די קאפע פרייזן (זייט אקטאבער 1929 פון 35% ביז 40%) זיינען געווען קאטא־סטראפיש פארן לאנד, ווייל מיר דארפן נים פארנעמען, אז אט דער מין חסורה שטעלט מיט זיך פאר 71% פונם אלגע־מיינעם לאנד־עקספארט (אין בראזיליע, ווי באוואוסט, ווערן נאך קולטיווירט רייזן, קאטאן, טאבאק; ס'זיינען אויך פאראן נאנץ פיינע גרובן פון גאלד, קו־פער, אייזן און א. וו.). דער פרואוו צו אונטערהאלטן די פרייזן און נעבן הלואות די "פאזיינדעראס", די פארמערס, האט נים געגעבן די געוואונשטע קאנסעקווענ־צען: א גוואלדיקער זאפאס פון צוואנ־ציק מיליאן זעק קאפע זיינען פארבליבן נים פארקויפט. די נייע רעגירונג, וועלכע איז א דאנק דעם קריזיס געקומען צום רודער, נעפינט זיך אין זייער א שווערער סיטואציע, וואס איז נאך מער פארפלאנ־טערט צוליב מאנגל אין געלט; די ברא־זיליער מטבע איז שטארק געפאלן נים געקוט אויף דער סטאביליזאציע פונם יאר 1926, ווייל קאפע און געלט גייען האנט ביי האנט. אין בראזיליע, און די מדינה־אוצרות זיינען שטארק אויסגעלייד־דיקט געווארן.

5. דייטשלאנד, דער געווראל־נישער פונקט פון איראָפּע

דער דייטשער קריזיס נעמט זיך פון א שטארקער דיספראפארציע, — וואס איז לגמרי אומאויסהייליבאר צוליב דעם איצטיקן צושטאנד פון די פאליטישע באַ־ציאונגען צווישן פארשידענע לענדער, צווישן איר אויסארבעטונגס טעמפא און אפזאץ־מעגלאכקייטן.

לויט די סטאטיסטיק־טאבעלן פונם 'אינסטיטוט פאר קאנאנקטור פארשונג' זאגען מיר זעען, אז די פראדוקציע איז געשלאגן (אויב מיר וועלן אנגענומען די אויסבריישונג אין 1928 פאר 0 0 1 פון 107 אין יולי 1929 ביז 81.6 אין דעם זיך צייטווייליק פארענדיקט מיטן פאלגנדן קאמפאראטיס: די אנגראנר לייט און אינדוסטריאלער האבן נעשאפן אן איינציקן פראגט, כדי צו פארטיידיק־ן זייערע געמיינזאמע אינטערעסן.

און דער איצט הערשנדער רעכטער ברייגינג־קאבינעט מיט זיין פראגראם, אט זיינען זייגע וויכטיקע פונקטן: פאר־קלענערן די שכירות פון די אנגעשטעל־טע; איבערארדענען דעם סיסטעם פון סאציאלע פארזיכערונגען; איבערהויפט די פארזיכערונגען אינם פאל פון ארבעטס לאזיקייט); פארקלענערונג פונם בודזשעט א אקציע פאר פארקלענערן די פריין און א. וו. ס'איז גאר א גרויסער ספק, צי מען קאן מיט אזא מין פראגראם פארמילדערן דאר שארפקייט פונם קריזיס.

אט אזוי זעט אויס דער מצב אין די עקר'דיקע פונקטן פונם וועלטלאכן מס־חר. וואוהין מען נים גאר א וואָרט דאס אויס. אנטפלעקט זיך א צושטאנד פון דערדריינונג, וואס גרענעצט זיך אפטמאל אפילו מיט פארצווייפלונג. און ווער ווייסט ביז וואנען דער קריזיס וועט אזוי דויערן! ווייל ביים איצטיקן מאמענט זיינען נאך פאראן שואכע אויסזיכטן, אז דער געוואונשטער שנוי לטוב זאל גאר אינגניכט פארקומען.

א קלעזמער וואס איז געווארן דער קעניג פון די רעפארטערס

די מערקווירדיקע קאריערע פון זשול זויערווין

דער קעניג פון די איירפייער רע־פארטערס זשול זויערווין, איז א קליין געוויסקיפער, עלטערער מאן מיט א גרויסער קאפ האר, קליינע באוועגלאכע אויגן און א שפיציקע נאז. ער זעט אויס שוין זייער אלט, אבער טראץ דעם האט ער אין זיך אויסערגעוויינלאכע עגערגיע און ער איז נאך פונקט אזוי יונג און אונטערנעמונגס פייאיק, ווי אין די ערשטע יארן פון זיין ארבעט.

צו זיין זשורנאליסטישן פאך איז ער אין מיט זשורנאליסטישן נשמה. ער איז מיט דעם פאך שטאלץ. דער "זויער־ווין" איז באקאנט אויף דער גאנצער וועלט. דערמאנט דעם נאמען זויערווין פון דער פארשפרייטער פראנצויזישער צייטונג "מאטען" ווייסט שוין יעדער וווּ נעמען דעם האנדל זיך.

נעשעט עפעס וויכטיקעס אין דער וועלט, אדער וועגס זיך ערגעץ דער גורל פון א לאנד, ווייסט מען שוין, אז מארגן אדער שפעטסטן איבערמארגן וועט זויערווין קומען מיט א ידיעה, וואס וועט אויפקלערן די לאגע. קודם כל, וועט ער, וואהרשיינלאך, איבערגעבן אן אינטערעסאנטן געשרעך. דאס וועט נע־וויס זיין א געשפרעך אדער מיט א קע־ניג, וואס טרעט צוריק ארויף אויף זיין טראן, אדער מיט א נייער פערזאן, וואס וועט איבערנעמען די רעגירונג, און צו וועמען אלע אויגן פון לאנד זיינען גע־ווענדעט. דאס וועט זיין די ערשטע שוואלב, דער ערשטער באריכט פון א זשורנאליסט, וואס איז פאר אלע נעפר־מען אויפן ארט פון דעם פארפאל. האט אלע שווערקייטן באוויזיקט און די נע־נוסטע אינפארמאציעס באקומען. אונטער דעם דאזיקן באריכט וועט זיך נעפינען א קורצער אונטערשריפט: זשול זוי־ערווין.

זשורנאליסטיק — איז מאכט

זויערווין איז א פערזענלאכער פריינט פון בריאנ'ען, וועלכער האלט אפ אפט מיט אים לענגערע, פארטרויערלאכע גע־שפרעכן. דעריבער טאקע ווייסט ער, זויערווין בענוי נישט נאר דאס, וואס עס קומט איצט פאר, נאר אויך דאס, עס וועט פארקומען. עס איז אויך נים אויסגעשלאסן, אז זויערווין האט געהאט אן איינפלוס אויפן גורל פון איינינקע הי־סטארישע געשעענישן, ווייל קיינער וויסט נישט ווי וויט עס דערגרייכט זיינע פריינטלאכע באציאונגען מיט די לייטער פון דער איירפייאישער פאלי־טיק און ווי קלוג עס איז אט דער גרוי־ער קאפ.

ווי נעוואנט איז ער צו זיין פאך צונע־בונדן מיט דער גאנצער נשמה: ער וועט פאר קיינע אוצרות אין דער וועלט נישט לאזן זיך ארויסשלאגן די פערער פון דער האנט. ווען מען איז צו אים אמאל — הינדערבורג'ן.

— צי האט איר זיך באבעשיי. נוט איבערגעלייגט? צי האט איר נישט פאר־עסן אין דער מלחמה אין איינער ווען וואס איז אין דער מלחמה אומגעקו־מען?

— איך האב נישט פארגעסן, אבער הינדענבורג איז דאך א בכבוד'יקער זקן.

— צי האט אויך אים א קוק געטאן עפעס אזוי ווי פארוואונדערט און נעענט־פערט:

— איך האב נישט פארגעסן, אבער הינדענבורג איז דאך א פארדינסטפילער זקן.

פאר זויערווין'ען זיינען די דאזיקע תשובות פאלשטענדיק גענוג געווען. ער איז שוין צו די פירער פון די דייטשע פארטייען נאך געשפרעכן נישט גענאַ־גען. די וואל ביוראס — נישט באזוכט, נאר ער איז אוועק צום טעלעפאן, זיך פארבונדן מיט פאריז און מיט דער רע־דאקציע "מאטען":

— הינדענבורג וועט זיין פרעזידענט — האט זויערווין קורץ איבערגעגעבן.

זיין געשפרעך מיט טשוירטשל'ן

און אט איז א צווייטער אינטערעסאנ־טער ביישפיל: עס קומען פאר וואלן אין ענגלאנד צום איצטיקן פארלאמענט. זויערווין קומט קיין לאנדאן מיט דעם וועלבן צוועק, ווי קיין בערלין. אים אינ־טערעסירט צו וויסן, ווער וועט זיגן, די קאנסערוואטיוון אדער די ארבעטער פאר־טיי? כדי צו באקומען אויף דער דאָ־זיקער פראגע א ריכטיקן ענטפער, זעצט ער זיך אריין אין אויטאבאס, קריכט אויף אויפ'ן אינפארמיראן פון דער נישט אמאל אין אויטאבאס, קריכט אין אויטאבאס, אין דער ווערטער, אוז דאס אויטאמאביל פארן נישט אפ — שטיי איך מיט אן אנטבלויטער קאפ אויפן רעגן, נישט קוקנדיק דערויף וואס מיין זעוויכט באדט זיך אין רעגן־וואסער, ווייל דאס איז דאך מיין פאך. דאס שענסטע פון אלע פאכן אין דער וועלט.

דאס איז דאך א דערנידערונג און דעריבער האב איך זיך אויסגעלערנט נר־קס צו זיין. די נקמה באשטייט אין דעם, אז איך רעכן זיך נאר מיט דער מאכט, איך שעץ זי ביזן הימל. האט אימיצער דעם געשפרעך צו זיין צייטונג, "מאטען", פארערנדיק, אז דערויף זאל געגעבן ווע־רען אזא קעפל:

"א געשפרעך מיט מארגנדיקן ענגלי־שען פרעמיער".

די דאזיקע געשיכטע האט אן אינטע־רעסאנטן עפילאג: צוויי אזייגער ביי־נאכט, נאך די וואלן, קלינגען ביי זויער־ווייגען אין ציטער דער טעלעפאן. זויער־ווין כאפט זיך אויף פון שלאף און נעמט דאס רעדל:

— דאס רעדט זויערווין.

— דאס רעדט טשוירטשל (געוועזענער פינאנץ מיניסטער אין אלרווי'ס קאַ־בינעט). איך האלט איצט אין האנט אי־ער צייטונג, וועלכע איך האב גאר וואס באקומען דורך דער לופט פאסט. איך געפין פאר מיין חוב אייער טעות, ה' זויערווין, אויסצובעסערן. דערווייל איז גאר פרעמיער באלרווין און נישט מעק־דאנאלד.

— איר זייט שלעכט אינפארמירט, ה' טשוירטשיל, און אומזיסט וועקט איר ארבעטס מענשן פון שלאף. פון 12 אזיי־גער ביינאכט אן (ווען די וואלן האבן זיך גענענדיקט) איז מעקדאנאלד שוין פרע־מיער. דערביי האט זויערווין אוועקגע־לייגט דעם טעלעפאן און ער האט זיך צוריק געלייגט שלאפן.

נקמה פון א רעפארטער

איינמאל האט זויערווין נאך א פריש־טיק וואס ער האט גענעסן צוזאמען מיט בריאנען און שטרעסעמאנען ארומגע־שפאצירט אין די קוואדאר פון דער פעל־קער ליגע א זייער צופרידענער און באַ־רעדיווטקער:

— גאר וואס — דערציילט ער — בין איך געזעסן ביי איין טיש מיט ברי־אנען און שטרעסעמאנען און מיר האבן געשמועסט, ווי דריי גוטע פריינט, און אז די זעלבע ליגע לאזט מיך צייטנווייז וואַרטן ביינאכט, אויף דער נאס, ווען דער רעגן גיסט, ווי פון א פאנטאן, כדי זיי צו פאקן, ווען זיי קומען ארויס פון זייערע קאבינעטן און ווען זיי נייען צו זייערע אוטאמאביל און אויסצושנאגן ביי זיי עפעס א ידעה'לע, א פאר ווערטער, אזוי אזוי ווי די אוטאמאביל פארן נישט אפ — שטיי איך מיט אן אנטבלויטער קאפ אויפן רעגן, נישט קוקנדיק דערויף וואס מיין זעוויכט באדט זיך אין רעגן־וואסער, ווייל דאס איז דאך מיין פאך. דאס שענסטע פון אלע פאכן אין דער וועלט.

דאס איז דאך א דערנידערונג און דעריבער האב איך זיך אויסגעלערנט נר־קס צו זיין. די נקמה באשטייט אין דעם, אז איך רעכן זיך נאר מיט דער מאכט, איך שעץ זי ביזן הימל. האט אימיצער

(שלוס אויף זייט 3)

דעם געשפרעך צו זיין צייטונג, "מאטען", פארערנדיק, אז דערויף זאל געגעבן ווע־רען אזא קעפל:

"א געשפרעך מיט מארגנדיקן ענגלי־שען פרעמיער".

די דאזיקע געשיכטע האט אן אינטע־רעסאנטן עפילאג: צוויי אזייגער ביי־נאכט, נאך די וואלן, קלינגען ביי זויער־ווייגען אין ציטער דער טעלעפאן. זויער־ווין כאפט זיך אויף פון שלאף און נעמט דאס רעדל:

— דאס רעדט זויערווין.

— דאס רעדט טשוירטשל (געוועזענער פינאנץ מיניסטער אין באלרווי'ס קאַ־בינעט). איך האלט איצט אין האנט אי־ער צייטונג, וועלכע איך האב גאר וואס באקומען דורך דער לופט פאסט. איך געפין פאר מיין חוב אייער טעות, ה' זויערווין, אויסצובעסערן. דערווייל איז גאר פרעמיער באלרווין און נישט מעק־דאנאלד.

— איר זייט שלעכט אינפארמירט, ה' טשוירטשיל, און אומזיסט וועקט איר ארבעטס מענשן פון שלאף. פון 12 אזיי־גער ביינאכט אן (ווען די וואלן האבן זיך גענענדיקט) איז מעקדאנאלד שוין פרע־מיער. דערביי האט זויערווין אוועקגע־לייגט דעם טעלעפאן און ער האט זיך צוריק געלייגט שלאפן.

דער "פאל טעקס"

אונזער שטאט באלעבאטישקייט נויטיקט זיך אין נייע קוואלן פון הכנסות. און אונזער סיטי קאונסיל זוכט אזעלכע מיט ליכט. מען פילט. אז העכערן ווייטער דעם לאנד שטייער (ריל עסטייט טעקס). וואס איז דער הויפט קוואל פון דער שטאט הכנסות. איז אומעגלאך. ווייל ער איז שוין אזוי אויך צו הויך.

מיר אלע קאנען מיטפילן מיט די שטאט־טאטעס. ארויפצולייגן שטיי־ערן איז נים קיין אנגענעמע ארבעט. — זיכער נים קיין פאפולערע. און שטיי־ערן מוז מען מאנען, — אנדערש קאן מען נים אנפירן די קאמפליצירטע שטאט באלעבאטישקייט. פון וועלכער אלע בירגער. אפילו די גרעסטע קענ־נער פון שטייערן. פאדערן באדינונג.

אבער ווי מיר סימפאטיזירן נים מיט די שטאט־טאטעס. וועלן מיר נים איינשטימען מיט אלע פארמעס פון שטייערן. באזונדערס פון אזעלכ